

Asia: VN/22264/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

Sininauhasäätiö sr on vuonna 1957 perustettu yleishyödyllinen säätiö, jonka työn tavoitteena on asunnottomuuden poistaminen ja yhteiskunnan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten tukeminen. Sininauhasäätiö on vuodesta 2017 lähtien järjestänyt muun asunnottomuuden vähentämiseen tähtäävän toimintansa ohella tukea, neuvontaa ja palveluohjausta vailla virallista oleskeluoikeutta oleville, eli paperittomille henkilöille.

Sininauhasäätiö lausuu luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 56 a §:n muuttamisesta seuraavaa:

Sininauhasäätiö ei kannata esitysluonnoksessa ehdotettua lakimuutosta:

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamista siten, että paperittomilta poistetaan oikeus muihin kuin kiireellisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin ja näin ollen hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei pääsääntöisesti olisi enää lakisääteistä velvoitetta tarjota välttämättömäksi arvioituja terveydenhuollon palveluita.

Sininauhasäätiön näkemyksen mukaan terveydenhuollon rajaaminen joidenkin Suomessa oleskelevien kohdalla vain kiireelliseen hoitoon vaarantaa heidän oikeutensa henkeen ja terveyteen. Lisäksi kokemuksemme on, että vanhempien jääminen välttämättömän hoidon ulkopuolelle heikentää paperittomana olevien vanhempien lasten hyvinvointia merkittävästi. Mielestämme laki tulisi säilyttää nykyisellään. Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää esitysluonnoksen lakiehdotusta

paremmin perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaatimukset, kuten esitysluonnoksessakin todetaan.

Paperittomien neuvonnasta saamamme kokemuksen perusteella arvioimme lisäksi, että toteutuessaan lakimuutos tulisi aiheuttamaan samankaltaisia haasteita, joita toiminnassamme nähtiin ennen 1.1.2023 voimaan tullutta lakimuutosta. Tuolloin törmäsimme tilanteisiin, joissa paperittomana Suomessa oleskelevien henkilöiden sairaudet (tai terveysongelmat) pahenivat ilman asianmukaista hoitoa ja vaativat lopulta esimerkiksi kallista osastohoitoa. Törmäsimme myös nykyistä enemmän siihen, että vakavissakin tilanteissa terveydenhuollon henkilökunta oli epävarma siitä, onko potilaan hoito sallittua ja hoidon saaminen saattoi kestää kauan ja vaatia potilaalta sinnikkyyttä ja usein ulkopuolista auttavaa tahoja.

Sininahasäätiö näkee lakimuutoksen perusteettomana ja muutoksen perustelut epäjohtonmukaisina:

Esitysluonnoksessa lakimuutosta perustellaan kustannussäästöillä, tarpeella varautua nopeaan kasvuun turvapaikanhakijoiden määrässä ja sillä, että terveydenhuolto-oikeuksien rajaaminen vähentäisi Suomessa paperittomana oleilevien määrää.

Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, 1.1.2023 voimaan astunut lakimuutos, joka takaa välttämättömät kiireettömät terveyspalvelut paperittomille, on ollut voimassa vasta lyhyen aikaa eikä sen vaikutuksista ole tietoa. Ei siis tiedetä mitkä olisivat lakimuutoksen kustannus- ja muut vaikutukset. Tämä ei tue ajatusta lain muuttamisen tarpeesta nopealla aikataululla.

Esitysluonnoksessa todetaan, että nykyisen lain takaamilla välttämättömillä kiireettömillä terveyspalveluilla voidaan arvioida vähennettävän kallista erityistason hoitoa vaativien haittatapahtumien määrää. Näin ollen ei ole selkeää, tuottaisiko lakimuutos toteutuessaan hyvinvointialueille esitysluonnoksen perusteluissa mainittuja säästöjä vai mahdollisesti jopa lisäkustannuksia. Joka tapauksessa esitysluonnoksessa esitetyt arvioidut säästöt tulisivat toteutuessaankin olemaan marginaaliset, eivätkä missään nimessä kokoluokaltaan sellaiset, että niillä voitaisiin eettisesti kestävästi perustella perusoikeuksien heikennyksiä.

Esitysluonnoksessa perustellaan lakimuutosta myös sillä, että näin varautumalla estetään terveydenhuollon kuormittuminen tilanteessa, jossa maahan saapuisi yhdellä kertaa suuri määrä sellaisia turvapaikanhakijoita, joilla ei ole perustetta turvapaikkaan. Kuten esitysluonnoskin tunnistaa, turvapaikanhakijoiden lisääntyminen ei vaikuta paperittomien saamiin terveyspalveluihin, koska turvapaikanhakijoina olevien kohdalla ei sovelleta muutoksen kohteena olevaa pykälää. Muutosehdotus tulisi koskettamaan heitä ainoastaan, jos heille ei myönnettäisi turvapaikkaa ja jäisivät tämän jälkeen oleilemaan Suomeen. Ei kuitenkaan voida ennalta tietää, että tällaista tulisi tapahtumaan. Sininahasäätiön kokemukset paperittomien parissa työskentelystä eivät tue ajatusta, että paperittomien terveydenhuoltopalvelut toimisivat vetovoimatekijänä turvapaikan hakemiselle Suomesta. Saamamme kokemuksen mukaan moni Suomessa kielteisen turvapaikkapäätöksen

saanut siirtyä usein nopeastikin muihin Euroopan maihin. Joka tapauksessa esitysluonnoksen kuvaaman tilanteen syntymiseen toteutuessaankin kuluisi aikaa, joka mahdollistaisi reagoinnin, eikä etukäteisreagointi vaikuta perustellulta.

Muuta:

Mikäli lakimuutosehdotuksesta ei kokonaan luovuta, pitää Sininauhasäätiö tärkeänä, että ainakin esitysluonnoksen ensisijaisen vaihtoehdon mukaisesti rajataan terveydenhuolto-oikeuksien heikennysten ulkopuolelle lapset, raskaana olevat, pitkäaikaisten sairauksien ja vammojen hoito sekä erittäin haavoittuvassa asemassa olevat. Vaikkakin näemme ristiriitaisuutta sen välillä, että esityksen tarkoituksena on varmistaa, ettei lakimuutos kohdistuisi erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin, mutta itse lakiin ehdotetaan ilmausta ”muun terveydellisen syyn vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa”, kun puhutaan lakimuutoksen ulkopuolelle rajattavista. On epäselvää mitä terveydellisillä syillä tarkoitetaan ja mielestämme tulisi esitysluonnoksen perustelujen mukaisesti varsinaisessa laissakin puhua vain erityisen haavoittuvassa asemassa olevista. Yleisesti näemme kuitenkin tarkoituksettomana ja vaikutuksiltaan melko olemattomana lähteä erittelemää paperittomien ryhmän sisällä niitä, jotka ovat jollain tapaa erityisen haavoittuvassa asemassa. Katsomme, että paperittomuus yleisesti tekee ihmisestä haavoittuvan esimerkiksi seksuaaliselle hyväksikäytölle, ihmiskaupalle ja väkivallalle. Lisäksi näemme, että paperittomien elinolot, joihin kuuluu asunnottomuuden mukanaan tuomia ongelmia ja erilaisia elämäntilanteen aiheuttamia mielenterveyden ongelmia, asettavat heidät erityisen haavoittuvaan asemaan terveyden ylläpitämisen kannalta ja heidän kohdatessaan sairauksia.

Olemme myös huolissamme siitä, kuinka voidaan varmistaa, että esimerkiksi erityisen haavoittuvassa asemassa olevat tai pitkäaikaisesti sairaat kyetään terveydenhuollossa tunnistamaan ja näemme, että lakimuutoksen toteutuessa näihin ryhmiin kuuluvia ihmisiä tulee jäämään hoidon ulkopuolelle. Kokemuksemme mukaan ihmiset eivät epäluottamuksen, pelon tai häpeän vuoksi pysty kertomaan terveydenhuollon vastaanotolla esimerkiksi ihmiskaupan uhrina olemisesta tai vakavaa traumatisoitumista aiheuttaneesta taustastaan. Paperiton ihminen ei myöskään oletettavasti usein tiedä, että sellaisilla asioilla voisi olla vaikutusta hänen saamaansa hoitoon. Tämän lisäksi epäilemme, kuinka hyvin soveltuu terveydenhuollon ammattilaisen työnkuvaan arvioida henkilön erityistä haavoittuvuutta ja onko realistista vaatia heiltä tällaista arviota. Näemme, että näiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeudet toteutuvat parhaiten nykyisen lain puitteissa, jolloin erityisen haavoittuvuuden tunnistamisprosessia ei tarvita.

Sininauhasäätiö sr

Myllylä Anna-Leena

Sininauhasäätiö sr - Anna- Leena Myllylä, maahanmuuttajatyön päällikkö,
Sininauhasäätiö